

УДК 343.13

Ірина Василівна ГЛОВЮК,

доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри кримінального процесу
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ТЛУМАЧЕННЯ ТА ЗАСТОСУВАННЯ Ч. 6 СТ. 28 КПК УКРАЇНИ У ПРАКТИЦІ СЛІДЧИХ СУДДІВ

Частина 6 ст. 28 КПК передбачає сприятливий для підозрюваного, обвинуваченого, потерпілого засіб забезпечити дотримання засади розумності строків шляхом звернення до прокурора, слідчого судді або суду з клопотанням, в якому викладаються обставини, що обумовлюють необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК. Відмітимо при цьому, що реалізація права на таке звернення, у тому числі і до слідчого судді, майже не регламентована КПК, адже не передбачено, у якій формі має здійснюватися звернення, чи забезпечується право на професійну правничу допомогу при такому зверненні, предмет звернення, у які строки та у якому процесуальному порядку слідчий суддя має розглянути це звернення. Така регламентація кримінально-процесуальних відносин не відповідає критерію юридичної визначеності у частині чіткого формулювання правової норми [1, с. 60], проте, слідчі судді, керуючись ч. 6 ст. 28, ст. 8, ч. 6 ст. 9 КПК, мають приймати та розглядати такі звернення.

Стаття 28 КПК прямо не передбачає, з яких саме питань саме слідчий суддя уповноважений встановлювати строки у разі звернення до нього з клопотанням у відповідності до ч. 6 ст. 28 КПК. У судовій практиці є випадки, коли слідчий суддя встановлює строк для завершення досудового розслідування [2–5], наприклад: «З огляду на невелику складність кримінального провадження і обсяг вже проведених слідчих дій, суд вважає строк у півтора місяця об'єктивно необхідним і достатнім для завершення досудового розслідування» [2]; вчинення відповідних процесуальних та інших дій або прийняття процесуальних рішень згідно задоволеного клопотання [6–9]; прийняття процесуального рішення щодо повідомлення про підозру [10]. Разом з тим, ще раз наголосимо на тому, що у КПК немає ніякого переліку питань, з яких слідчий суддя може встановлювати необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК, що у цілому формально не обмежує повноваження слідчого судді у цій сфері, адже положення, що слідчий суддя забезпечує проведення досудового розслідування у розумні строки в частині строків розгляду питань, віднесених до його компетенції, стосується дотримання розумності строків при вирішенні питань слідчим суддею, які віднесені до його компетенції, а не встановлення формалізованих, більш коротких строків у стадії досудового розслідування. Разом з тим, слід звернути увагу на те, що є ряд випадків відмов у встановленні строку досудового розслідування у ситуаціях, коли цей строк не почався у силу відсутності повідомлення про підозру [11; 12], а також відмов у встановленні строку повідомлення про підозру, адже такого строку КПК не передбачає [13; 14]. В одній з ухвал відмова у задоволенні заяви представника потерпілого про встановлення процесуального строку мотивована тим, що дискреційні повноваження слідчого судді з цього приводу розповсюджуються на визначення строків застосування запобіжних заходів, вчинення слідчих дій, дозвіл на проведення яких надається слідчим суддею, тощо. Так, наприклад, у разі зволікання при ознайомленні з матеріалами, до яких надано доступ, за клопотанням сторони кримінального провадження з урахуванням обсягу, складності матеріалів та умов доступу до них слідчий суддя зобов'язаний встановити строк для ознайомлення з матеріалами (ч. 10 ст. 290 КПК). Недотримання розумних строків слідчим, прокурором під час досудового розслідування, на що нарікає ОСОБА_1, оскаржується прокурору вищого рівня у порядку ст. 308 КПК України. Частиною 3 вказаної статті передбачено, що службові особи, винні в недотриманні розумних строків, можуть бути притягнуті до відповідальності,

встановленої законом. Слідчий суддя вправі припинити тільки таку бездіяльність, яка полягає у невнесенні відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань після отримання заяви чи повідомлення про кримінальне правопорушення, у неповному тимчасово вилученого майна згідно з вимогами статті 169 цього Кодексу, а також у нездійсненні інших процесуальних дій, які він зобов'язаний вчинити у визначений цим Кодексом строк (п. 1 ч. 1 ст. 303 КПК). Цей перелік є вичерпним і розширеному тлумаченню не підлягає. Протилежне суперечило би принципу диспозитивності, згідно з яким слідчий суддя у кримінальному провадженні вирішує лише ті питання, які віднесені до його повноважень цим Кодексом (ч. 3 ст. 26 КПК). Слідчий суддя, суд не вправі перебирати на себе функції інших учасників кримінального провадження, зокрема функцію процесуального керівництва досудовим розслідуванням, яке здійснюється прокурором [15].

Разом з тим, положення ч. 6 ст. 28 КПК України слід тлумачити також з урахуванням ст. 13 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка передбачає: кожен, чий права та свободи, визнані в цій Конвенції, було порушено, має право на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі, навіть якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження. ЄСПЛ зазначає, що «стаття 13 Конвенції гарантує доступність на національному рівні засобів юридичного захисту з метою посилення суті прав та свобод, що містяться у Конвенції, в будь-якій формі, за якої вони можуть бути захищені в національному правовому порядку ... засіб юридичного захисту, якого вимагає стаття 13, має бути «ефективним» як на практиці, так і за законом ... Такий засіб має бути достатньою мірою гарантовано не тільки в теорії, але й на практиці, без чого йому бракуватиме необхідної доступності та ефективності ...» [16]. Аналіз цих та інших правових позицій ЄСПЛ дозволяє стверджувати, що крім можливості звернутися до слідчого судді з клопотанням про необхідність здійснення кримінального провадження (або окремих процесуальних дій) у більш короткі строки, ніж ті, що передбачені КПК, інших ефективних засобів захисту права підозрюваного на розгляд справи у розумний строк у відповідності до ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод у цій стадії немає. Навіть якщо із клопотанням звертається потерпілий, все одно це у підсумку стосується саме права підозрюваного на те, щоб обвинувачення щодо нього в найкоротший строк або стало предметом судового розгляду, або щоб відповідне кримінальне провадження щодо нього було закрито.

Тому з позицій необхідності забезпечення ефективного захисту права на розгляд справи упродовж розумного строку слідчий суддя обґрунтовано реалізує повноваження щодо встановлення строків досудового розслідування з моменту повідомлення про підозру, а також для проведення процесуальних дій та прийняття конкретних процесуальних рішень. Проте, вважаємо, що для забезпечення дотримання вимоги «якості закону», визнаної у практиці ЄСПЛ, необхідно деталізувати положення ч. 6 ст. 28 КПК і передбачити: форму звернення та основні вимоги до неї; предмет звернення, тобто про які часові періоди здійснення кримінального провадження у цілому або про які саме окремі процесуальні дії може йти мова у зверненні, строки розгляду звернення слідчим суддею; порядок розгляду звернення слідчим суддею, включаючи права підозрюваного, потерпілого у цій процедурі.

Список бібліографічних посилань: 1. Тоцький Б. А. Теоретичні засади принципу правової визначеності. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: «Юриспруденція»*. 2014. № 7. С. 59–63. 2. Ухвала слідчого судді Дарницького районного суду м. Києва від 4 серп. 2017 р., спр. № 753/13842/17 // Єдиний державний реєстр судових рішень. (ЄДРСР). URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68270074> (дата звернення: 20.09.2017). 3. Ухвала слідчого судді Дарницького районного суду м. Києва від 31 берез. 2017 р., спр. № 753/4777/17 // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65823320> (дата звернення: 20.09.2017). 4. Ухвала слідчого судді Дзержинського районного суду м. Харкова від 5 лип. 2017 р., спр. № 638/5585/14-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/67742849> (дата звернення: 20.09.2017). 5. Ухвала слідчого судді Дніпровського районного суду м. Херсона від 21 жовт. 2013 р., спр. № 666/6667/13-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/48180320> (дата звернення: 20.09.2017). 6. Ухвала слідчого судді Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської обл. від 28 лют. 2017 р., спр. № 607/14878/16-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/>

Review/67249906 (дата звернення: 20.09.2017). 7. Ухвала слідчого судді Тернопільського міськрайонного суду Тернопільської обл. від 4 верес. 2017 р., спр. № 607/15647/15-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68612066> (дата звернення: 20.09.2017). 8. Ухвала слідчого судді Києво-Святошинського районного суду Київської обл. від 26 трав. 2017 р., спр. № 369/5462/17 // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/66817564> (дата звернення: 20.09.2017). 9. Ухвала слідчого судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької обл. від 24 лют. 2017 р., спр. № 686/963/17 // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/65188121> (дата звернення: 20.09.2017). 10. Ухвала слідчого судді Бердянського міськрайонного суду Запорізької обл. від 23 серп. 2017 р., спр. № 310/1992/14-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/68493880> (дата звернення: 20.09.2017). 11. Ухвала слідчого судді Хмельницького міськрайонного суду Хмельницької обл. від 1 серп. 2016 р., спр. № 686/11904/16-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63701017> (дата звернення: 20.09.2017). 12. Ухвала слідчого судді Деснянського районного суду м. Києва від 5 груд. 2016 р., спр. № 754/14513/16-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/63438414> (дата звернення: 20.09.2017). 13. Ухвала слідчого судді Глибоцького районного суду Чернівецької обл. від 30 листоп. 2015 р., спр. № 715/2574/15-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/54122094> (дата звернення: 20.09.2017). 14. Ухвала колегії суддів судової палати з розгляду кримінальних справ Апеляційного суду м. Києва від 30 верес. 2013 р., спр. № 11-сс/796/1689/2013 // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/33798698> (дата звернення: 20.09.2017). 15. Ухвала слідчого судді Іллічівського районного суду м. Маріуполя від 17 берез. 2016 р., спр. № 264/1436/16-к // ЄДРСР. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/56503057> (дата звернення: 20.09.2017). 16. Справа Пантелеєнко проти України (Заява 11901/02): рішення Європейського суду з прав людини від 29 черв. 2006 р. // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_274 (дата звернення: 15.09.2017).

Одержано 03.10.2017

УДК 343.121.5(477)

Інна Владиславівна ГРЕКОВА,

кандидат юридичних наук,
слідчий слідчого відділення Сватівського відділу поліції
ГУНП в Луганській області

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ У КРИМІНАЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ

Після вступу в дію чинного Кримінального процесуального кодексу України з'явилася можливість залучати поліграфолога в якості спеціаліста до проведення слідчих дій, у тому числі, і для тестування неповнолітніх. Тестування дітей на поліграфі є актуальним і суперечливим питанням, яке в свій час досліджували такі вчені, як С. Абрамс, С. Аданг, Р. Крейг, Р. Фергюсон, К. Гібсон, Л. Г. Воронін, В. Ф. Коновалов, І. С. Серіков та ін. На вітчизняному рівні ця проблема є практично не дослідженою, що, безумовно, віддзеркалюється на її недостатньому правовому регулюванні та, як наслідок, порушенні прав і свобод неповнолітніх. При розгляді порядку використання поліграфа за участю дітей необхідно звернути увагу не тільки на правові аспекти, але й на психологічні та морально-етичні.

Законодавством України не передбачено будь-яких вікових обмежень для тестування неповнолітніх на поліграфі. У кримінальному судочинстві неповнолітній може виступати як в якості підозрюваного, так і в якості потерпілого та свідка. І якщо підозрюваний може бути лише з 16-річного, а деяких випадках з 14-річного віку, то вік інших учасників кримінального процесу необмежений. Тому зазначення віку, з якого можливо залучати особу до перевірки її на поліграфі має бути обґрунтованим і законодавчо закріпленим.